

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

**HISTORICAL, ORGANISATIONAL AND
METHODOLOGICAL ASPECTS OF ENGLISH-
SLOVAK BILINGUAL EDUCATION IN SLOVAKIA**

Autoreferát dizertačnej práce

Nitra 2018

PaedDr. Veronika Szombatová

Dizertačná práca bola vypracovaná v externej forme doktorandského štúdia na Pedagogickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.

Doktorand: PaedDr. Veronika Szombatová
Školiace pracovisko: Katedra lingvodidaktiky a interkultúrnych štúdií
Pedagogická fakulta
Univerzita Konštantína Filozofa
Dražovská cesta 4
949 74 Nitra

Školiteľ: doc. PhDr. Božena Horváthová, PhD.
Katedra lingvodidaktiky a interkultúrnych štúdií
Pedagogická fakulta
Univerzita Konštantína Filozofa
Dražovská cesta 4
949 74 Nitra

Oponenti:

Autoreferát bol rozoslaný dňa:

Obhajoba dizertačnej práce sa koná dňa o
hod. pred komisiou pre obhajobu dizertačných prác v študijnom programe
Pedagogika, študijný odbor 1.1.4 Pedagogika na Pedagogickej fakulte UKF
v Nitre. na Pedagogickej fakulte UKF v Nitre.

Predseda odborovej komisie:
prof. PhDr. Eva Malá, CSc.
Pedagogická fakulta
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

**HISTORICAL, ORGANISATIONAL AND
METHODOLOGICAL ASPECTS OF ENGLISH-
SLOVAK BILINGUAL EDUCATION IN SLOVAKIA**

Autoreferát dizertačnej práce

PaedDr. Veronika Szombatová

na získanie akademického titulu „philosophiae doctor“, v skratke „PhD.“
v študijnom programe: Didaktika anglického jazyka a literatúry
študijný odbor: 1.1.10 Odborová didaktika

Nitra 2018

OBSAH

ÚVOD	5
1 ŠTRUKTÚRA DIZERTAČNEJ PRÁCE	6
2 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ	7
3 METODOLÓGIA VÝSKUMU	10
3.1 Ciele a výskumné otázky.....	10
3.2 Výskumné metódy a metodika výskumu.....	10
4 INTERPRETÁCIA VÝSKUMNÝCH ÚDAJOV	12
5 ODPORÚČANIA PRE PRAX	19
ZÁVER	25
SUMMARY	26
VÝBER POUŽITEJ LITERATÚRY	27
PREHLAD PUBLIKAČNEJ ČINNOSTI DOKTORANDA	30

ÚVOD

Vyučovanie cudzích jazykov patrí medzi témy, ktoré na Slovensku v posledných rokoch nestratili svoje opodstatnenie. Záujem o bilingválne vzdelávanie dramaticky rastie z roka na rok a dokonca sa očakáva, že v najbližších desaťročiach toto číslo porastie ešte viac. Hlavným cieľom nášho výskumu bolo zmapovanie súčasného stavu anglicko-slovenského bilingválneho vzdelávania na Slovensku z historického, organizačného a metodického aspektu. Prvá kapitola je zameraná na objasnenie pojmu bilingvizmus a deskripciu rôznych druhov bilingvizmu z niekoľkých hľadísk. Druhá kapitola prezentuje výsledky aktuálneho výskumu v oblasti bilingválneho vzdelávania na Slovensku. Tretia kapitola začína s vymedzením hlavného výskumného cieľa, čiastkových cieľov a výskumných otázok. Ďalej nasleduje stručná charakteristika vybraných výskumných metód, ktorými sú obsahová analýza, polo - štruktúrovaný rozhovor a analýza testov. V rámci jednotlivých výskumných metód sú uvedené aj čiastkové výskumné otázky a výskumné vzorky. Štvrtá kapitola obsahuje analýzu a interpretáciu výskumných dát. Na základe výsledkov navrhujeme odporúčania pre prax, ktoré sú výsledkom prepojenia teoretických základov a výsledkov výskumu.

ŠTRUKTÚRA PRÁCE

Introduction.....	12
1 The concept of bilingualism.....	15
1.1 Typology of bilingualism.....	18
1.1.1 Age as the main criterion.....	18
1.1.2 The Extent of Proficiency in Two Languages.....	19
1.1.3 The acquisition of the second language.....	20
1.1.4 Cultural Identity.....	21
1.1.5 The Influence of the Second Language on Mother Tongue.....	21
1.2 The roots of bilingual education in Slovakia.....	23
1.3 Content and Language Integrated Learning.....	26
1.4 Common European Framework of Reference for Languages.....	28
1.4.1 The Certificate in Advanced English.....	29
1.4.2 The General State Language Proficiency Examination.....	34
1.4.3 Maturita exam.....	35
1.4.4 Comparison of the exams taken at C1 level.....	37
2 Current state of research in bilingualism in Slovakia.....	38
3 Research Part.....	47
3.1 Research aims and questions.....	47
3.2 Research questions with regard to the research aims.....	47
3.3 Methods of data collection.....	48
3.3.1 Content analysis.....	48
3.3.2 The semi-structured interview.....	50
3.3.3 Analysing students' tests results from Maturita.....	52
3.4 Methods of data analysis.....	52
3.5 Sampling.....	54
3.6 Reliability and validity of the research.....	55
3.7 The ethics of research.....	56
3.8 Organization of the research.....	56
4 Research results.....	58
4.1 Content Analysis findings.....	58
4.2 Interview findings.....	73
4.3 Test analysis of Maturita exam findings.....	92
4.4 Conclusion of the research – Triangulation.....	99
4.5 Recommendations for educational practice.....	104
Conclusion.....	109
Resumé.....	112
List of Resources.....	126

2. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Bilingvizmus ako taký bol vždy záujmom predmetu skúmania a jeho chápanie sa v priebehu histórie pomerne dosť menilo. Počiatky bilingvizmu môžeme prvýkrát vidieť vo forme jazykového kontaktu medzi ľuďmi hovoriacimi rôznymi jazykmi. Bez ohľadu na potreby a motívy jazykového kontaktu medzi ľuďmi, existencia rôznych jazykov viedla k potrebe ľudí s povolaním, ktorí vedeli hovoriť oboma jazykmi.

Encyklopédia bilingvizmu a bilingválneho vzdelávania (1998) uvádza za priekopníkov bilingválneho vzdelávania Ronjata a Leopolda, nakoľko obaja uskutočnili výskum založený na pozorovaní svojich vlastných detí. Obaja vedci poskytli presné a podrobné prehľady o vývoji jazyka svojich detí tvrdiac, že ich duševný vývoj nebol retardovaný žiadnym spôsobom tým, že sa stali plynulo hovoriacimi v oboch jazykoch. Oba výskumy boli pokrokové, pretože v danom období bol bilingvizmus chápaný negatívne a bol často spojený s nižším IQ. Trvalo ďalšie dve desaťročia, aby sa tento mýtus preukázal za chybný s poukázaním výhod pre dieťa hovoriace plynulo dvoma jazykmi.

Vyučovanie cudzích jazykov patrí medzi témy, ktoré na Slovensku v posledných rokoch nestratili svoje opodstatnenie. Bilingválne vzdelávanie nepochybne patrí k tým problémom, ktoré budia pozornosť v rámci výučby cudzích jazykov v priebehu posledných rokov a tiež patrí k predmetom intenzívnych diskusií. Počet detí zapojených do výučby dvoch jazykov dramaticky rastie a sa očakáva, že toto číslo porastie v najbližších desaťročiach ešte viac. V dôsledku procesu globalizácie, ktorý ide ruka v ruke s bilingvizmom, počet výskumov venovaných bilingválnosti dramaticky vzrástol tak na kvalite ako i na množstve.

Ak hovoríme o problematike bilingvizmu, je pomerne ťažké nájsť jednu definíciu, ktorá by objasnila tento termín celostne (Hoffmann, 2014). Môže to byť spôsobené aj tým, že ani odborníci v tejto oblasti nie sú úplne jednotní pokiaľ ide o otázky bilingvizmu. Jednotliví autori vymedzujú bilingvizmus na základe rôznych hľadísk: plynulosti používania jazykov (Macnamara, 1967), každodenného používania oboch jazykov (Grosjean, 2002), veku od ktorého sa jedinec stretáva s danými jazykmi (Moradi, 2004; Rosenberg, 1996), rozsah spôsobilosti používania oboch jazykov (Rosenberg, 1996; Baker and Jones, 1998; Edwards, 2006), vplyvu cudzieho jazyka na materinský (Skutnabb-Kangas, 1981; Baker and Jones, 1998) a mnoho ďalších.

Okrem toho je podstata bilingvizmu vnímaná odlišne v krajinách po celom svete. Pokrivčáková (2013) uvádza, že v krajinách, ktoré možno opísať ako multikultúrne, sa bilingválne vzdelávanie sa týka vzdelávania jazykových menšín a prisťahovalcov. Avšak, v iných krajinách, ktoré sú menej multikultúrne, napríklad Slovensko, získalo bilingválne vzdelávanie svoj vysoký štatút a je skôr vnímané ako privilegium. V krajine, ktorá nie je tvorená rôznymi kultúrami, sa možnosť vzdelávať sa v rôznych jazykoch sa chápe ako získanie vyššieho vzdelávania, ktoré nie je prístupné každému jednotlivcovi.

Čo sa týka otázky bilingválneho vzdelávania na Slovensku, téma anglicko - slovenského bilingvizmu je pomerne nová, a preto výskum vykonaný v tejto oblasti nie je dostatočný, v dôsledku čoho neexistuje dostatok vhodných výukových materiálov, stratégií a metodických zdrojov na ktorých by bilingválni učitelia mohli stavať. Okrem toho, bilingválne vzdelávanie je často označované ako pole plné paradoxov. Rovnaká situácia panuje aj po celom svete, keďže výsledky výskumu na tému bilingválneho vzdelávania sú často protichodné a mätúce, pretože rôzne

teórie vedú k rôznym problémovým formuláciám a neschopnosti poskytnúť priame odpovede na túto problematiku.

Dôveryhodný výskum reflektujúci podmienky a súčasný stav bilingválneho vzdelávania na Slovensku je stále nedostatočný z niekoľkých dôvodov. Doposiaľ vychádzajú jediné relevantné údaje týkajúce sa oblasti bilingválneho vzdelávania predovšetkým z výskumov súvisiacich s metódou CLIL. Aj samotný výskum venovaný metodike CLIL je na Slovensku stále vo svojich začiatkoch. Výskum sa zameriava najmä na nasledovné oblasti: prípadová štúdia bilingválneho vzdelávania na Slovensku (Pokrivčáková, 2012, Hurajová, 2016), analýza kompetencií učiteľov CLIL (Hurajová, 2012, Sepešiová, 2014, Hurajová, 2016), meranie efektívnosti implementácie CLIL (Luprichová, 2013;), inovácie a kreativita spojená s CLIL (Sepešiová, 2014), experimentálne overenie metódy CLIL (Menzlová, 2016), metóda CLIL implementovaná vo výučbe ESP (Chmelíkova, 2016) v CLIL (Sepešiová, 2016, Babocká, 2015) a príprava učiteľov v CLIL (Pokrivčáková, 2015).

Na Slovensku sa podľa nášho názoru problematike bilingválneho vzdelávania nevenuje dostatočná pozornosť. Aj to je jeden z dôvodov, prečo sme sa rozhodli tejto problematike venovať a poskytnúť hlbší obraz o problematike bilingválneho vzdelávania na Slovensku so zameraním sa na bilingválne gymnáziá tohto typu.

3. METODOLÓGIA VÝSKUMU

Praktická časť projektu sa skladá z niekoľkých tematických okruhov. V úvode sa začína s vymedzením hlavného výskumného cieľa, čiastkových cieľov a výskumných otázok. Ďalej nasleduje stručná charakteristika vybraných výskumných metód, ktorými sú obsahová analýza, polo - štruktúrovaný rozhovor a analýza testov. V rámci jednotlivých výskumných metód sú uvedené aj čiastkové výskumné otázky a výskumné vzorky. V závere kapitoly sú spomenuté aspekty reliability a variability a časovým harmonogramom realizácie výskumu.

Ako už bolo spomenuté v predchádzajúcej časti, oblasť bilingválneho vzdelávania na Slovensku nebola dôkladne preskúmaná. Preto je hlavným cieľom tejto práce zmapovať aktuálny stav v oblasti bilingválneho slovensko - anglického vzdelávania. Naším cieľom je ponúknuť hlbší a presný pohľad na danú problematiku z organizačnej a metodologickej stránky porovnaním vybraných 10 gymnázií uplatňujúcich model bilingválneho vzdelávania na Slovensku.

1.1 Ciele a výskumné otázky

Hlavným cieľom danej dizertačnej práce je poskytnúť hlbší a presný pohľad na problematiku zaoberajúcu sa efektivitou anglicko - slovenského bilingválneho vzdelávania na príklade konkrétnej inštitúcie poskytujúcej tento typ vzdelávania.

Čiastkové výskumné ciele boli v súlade s hlavným výskumným cieľom sformulované nasledovne:

1. Zmapovať súčasný stav bilingválneho vzdelávania na Slovensku.
2. Preskúmať organizáciu bilingválneho vzdelávania podľa slovenskej legislatívy.

3. Porovnať kvalitu na anglicko - slovenských bilingválnych gymnáziách a navrhnúť odporúčania pre zlepšenie pedagogickej praxe v oblasti bilingválneho vzdelávania.

Počas výskumu sme sa zamerali hlavne na nasledujúce aspekty: typ bilingválnej školy z hľadiska zakladateľa, rok založenia školy, partnerstvo so zahraničnou krajinou, požiadavky na učiteľa, požiadavky na žiaka, kompozícia predmetov vyučovaných v anglickom jazyku.

1.2 Výskumné metódy a metodika výskumu

Na splnenie vyššie uvedeného cieľa prezentovaného výskumu sme sa rozhodli použiť tri kvalitatívne metódy s cieľom zhromaždiť a následne analyzovať dáta. Kombinácia kvalitatívnych metód polo-štruktúrovaného rozhovoru, obsahovej analýzy a analýzy testov bola zvolená na získanie dostatočného množstva dát na zmapovanie danej problematiky. Kombinácia týchto kvalitatívnych metód sa nám javí ako vhodná, pretože každá z nich poskytuje vlastný pohľad na skúmaný problém. Použitím zvolených metód chceme zachytiť celostný a vierohodný obraz o konkrétnom výskumnom probléme.

4. INTERPRETÁCIA VÝSKUMNÝCH ÚDAJOV

Výsledky analýzy pedagogických dokumentov

Analýza dokumentov bola značnou časťou nášho výskumu, pretože slúžila na analyzovanie hlavných pedagogických dokumentov a legislatívnych dokumentov, ktoré sa zaoberajú bilingválnym vzdelávaním v Slovenskej republike. Zhromažďovanie a následné kategorizácia údajov získaných prostredníctvom obsahovej analýzy pomohli výrazne zredukovať veľké množstvo písomných údajov do zrozumiteľnejšej formy. Obsahová analýza bola zakončená vymedzením predpokladov na založenie bilingválneho gymnázia v rámci slovenskej legislatívy. Okrem toho viedla k vymedzeniu požiadaviek na učiteľov vyučujúcich na tomto type školy ako aj potencionálnych študentov. Analýza všetkých uvedených aspektov významne prispela k načrtnutiu aktuálneho stavu bilingválnych gymnázií na Slovensku. Analýza obsahu bola zakončená tvorbou tabuliek, ktoré popisujú súčasný počet bilingválnych gymnázií vo všetkých regiónoch Slovenska, ako aj ich postupný nárast od vzniku prvých škôl tohto typu v roku 1989.

Analýza interview

Analýzy rozhovorov tvorili ďalšiu významnú súčasť nášho výskumu, pretože nám pomohli zachytiť presnejší obraz bilingválneho vzdelávania na Slovensku. Interview sme uskutočnili s predstaviteľmi managementu 10 vybraných bilingválnych gymnázií. Cieľom bolo získať informácie ohľadne typu konkrétnych škôl podľa zakladateľa, skladby predmetov vyučovaných v angličtine, skladby predmetov z anglického jazyka, kvalifikácie učiteľov, špecifik maturitných skúšok, špecifik učebných osnov a aktivít pre bilingválnych študentov. Spomínané aspekty sme porovnali na 10 vybraných bilingválnych školách (4 štátne školy, 3 školy pridružené k

cirkvi a 3 súkromné školy) na Slovensku, 3 z nich založené v rokoch 1989-1998, 4 zriadené v rokoch 1999-2008 a 3 školy zriadené od 2009 až do súčasnosti. Len jedna z vybraných škôl je založená na bilaterálnom partnerstve s cudzou krajinou. Zistili sme, že iba 2 školy (1 súkromná a 1 štátna) ponúkajú výučbu všetkých predmetov v anglickom jazyku. V zostávajúcich 7 školách sa vyučuje najviac - matematika (8 škôl), umenie a kultúra (7 škôl), geografia (7 škôl) a biológia (7 škôl). Vo všetkých školách je bežné, že predmety vyučované v anglickom jazyku majú posilnenú hodinovú dotáciu na posilnenie získania špecifickej terminológie v cudzom jazyku. Len dve školy majú koordinátora bilingválneho štúdia a každá škola zamestnáva najmenej jedného rodeného hovoriaceho. Najčastejšími problémami učiteľov tohto typu škôl je nedostatok akademických materiálov, ako aj vzájomná spolupráca učiteľov jazykov a predmetov, absencia kvalifikovaných lektorov, náročná a časovo náročná príprava na vyučovanie, nedostatok príležitostí na udržiavanie si požadovanej úrovne jazyka, ako aj relevantné školenie pre výkon tejto práce. Všetky školy organizujú rôzne aktivity pre svojich študentov, ako aj vytvárajú predmety zamerané na absolvovanie Maturity na úrovni C1, čo hodnotíme veľmi pozitívne. Analýzu rozhovorov považujeme za najdôležitejšiu metódu nášho výskumu, pretože nám poskytla cenné informácie o rôznych aspektoch bilingválnych škôl na Slovensku. Pri porovnaní uvedených aspektov medzi 10 školami môžeme povedať, že všetci z nich vynakladajú značné úsilie na zlepšenie svojej celkovej kvality.

Analýza testov

Tretou doplnkovou metódou v našom výskume bola analýza maturitného testu z angličtiny vykonaná v roku 2017. Metóda bola aplikovaná vo vybraných 10 gymnáziách na Slovensku, ktoré ponúkajú bilingválne

vzdelávanie. Naším zámerom bolo porovnať školy s ohľadom na nasledujúce kritériá: počet študentov, ktorí absolvovali maturitu na každej škole, priemerné percento získané jednotlivými školami, percentil jednotlivých škôl a školský rok, v ktorom študenti absolvovali maturitu v angličtine. Nosným dokumentom pre túto časť výskumu bola záverečná správa o výsledkoch z maturitného testovania publikovaná NÚCEMOM. Individuálne sme analyzovali a následne porovnali jednotlivé kategórie, čo nám pomohlo poskytnúť presnejší obraz anglicko-slovenského bilingválneho vzdelávania na gymnáziách v súvislosti s ich kvalitou. Opísali sme aj špecifiká jednotlivých častí maturity, diskutovali sme, ako si študenti z vybraných 10 škôl počínali v každej časti maturity a porovnali sme ich výkon s celoštátnym priemerom všetkých škôl rovnakého typu na Slovensku. Na záver môžeme konštatovať, že 8 škôl z 10 dosiahlo viac ako celoštátny priemer (65,7%) zo všetkých anglicko-slovenských bilingválnych stredných škôl na Slovensku, takže môžeme hovoriť o dobrej kvalite týchto škôl. Pokiaľ ide o ostatné 2 školy, ktoré dosiahli nižší priemer ako bol celonárodný priemer, jedna z nich je súkromná a druhá štátna škola. V danej súkromnej škole sme zaznamenali koreláciu medzi priemerom školy z maturity (53,7%) a priemerom známok študentov v poslednom roku štúdia (2,6). Na druhej strane však študijné známky v poslednom ročníku štúdia (1,6) v štátnej škole nedosahujúcej celonárodný priemer neodrzkaďovali ich dosiahnutý priemer (54,1%) z maturity v anglickom jazyku.

Triangulácia výskumných metód

Cieľom nášho výskumu bolo zmapovať situáciu týkajúcu sa anglicko - slovenského bilingválneho vzdelávania na Slovensku analýzou dokumentov, ktoré definujú tento typ vzdelávania, porovnaním učebných

osnovy bilingválnych škôl, zistením požadovanej odbornosti učiteľov a rodených lektorov a tiež špecifik maturitných skúšok. Zodpovedanie všetkých týchto aspektov nám pomohlo poskytnúť celkový obraz o súčasnom stave anglicko - slovenského bilingválneho vzdelávania na Slovensku.

Za účelom dosiahnutia uceleného obrazu bilingválneho vzdelávania na Slovensku sme zvolili kvalitatívny výskum. Kombinácia troch výskumných metód - analýza dokumentov, polo štruktúrovaný rozhovor a testová analýza - bola použitá na preskúmanie rôznych aspektov toho istého javu: súčasného stavu anglicko - slovenského bilingválneho vzdelávania na Slovensku. Individuálne sme analyzovali a vyhodnotili zistenia získané pomocou každej výskumnej metódy. Triangulácia zvyšuje validitu výskumu, keďže zistenia jednotlivých metód sa kombinujú a porovnávajú. Zhrnutie výsledkov triangulácie opisujeme v podobe odpovedí na stanovené výskumné otázky:

Výskumné otázky k hlavnému cieľu:

- 1. Aký je súčasný stav a organizácia bilingválneho vzdelávania na Slovensku?**
 - Systém bilingválnych škôl na Slovensku možno opísať ako nekonzistentný, nehomogénny, a preto možno nájsť rôzne školy tohto typu na každej úrovni vzdelávania.
 - Najbežnejší typ bilingválne vytvorených škôl na Slovensku sa vyskytuje na sekundárnej úrovni.
 - Prvé bilingválne školy boli založené v 90. rokoch. V školskom roku 1991/1992 bolo na Slovensku 10 bilingválnych gymnázií, z toho iba 2 z nich poskytovali bilingválne vzdelávanie v angličtine.

- Celkový počet všetkých bilingválnych gymnázií na Slovensku je v školskom roku 2016/2017 je 68, čo je sedemkrát viac ako na začiatku. Očakávame, že toto číslo sa v nasledujúcich rokoch ešte zvýši. Pokiaľ ide o súčasný počet anglicko - slovenských bilingválnych škôl na sekundárnej úrovni, spolu je ich 43, čo je štyrikrát viac ako na začiatku. Pokiaľ ide o zakladateľa bilingválnych škôl s anglickým jazykom, 8 z nich je cirkevných, 22 štátnych a zvyšných 13 súkromných škôl.
- Väčšina anglických a slovenských bilingválnych škôl (9) sa nachádza v najmenšom regióne Bratislava, zatiaľ čo v Nitrianskom kraji sú len dve štátne bilingválne gymnáziá. Počet anglicko-slovenských bilingválnych škôl spojených s materskou školou je 6, zatiaľ čo tých, ktoré sú zlúčené so základnými školami, je 13. Väčšina anglicko-slovenských bilingválnych gymnázií zlúčených s materskou škôlkou a / alebo základnou školou sa nachádza v Bratislavskom kraji, zatiaľ čo v krajoch Nitra, Košice a Banská Bystrica sa takéto spojenie nevyskytuje.

2. Ako sa na Slovensku vymedzuje bilingválne vzdelávanie v zmysle právnych dokumentov?

- Podľa zákona o školách č. 245/2008, § 6 sa podľa legislatívneho predpisu školy uznáva za skutočne bilingválne vzdelávanie iba to s kombináciou materinského jazyka + cudzieho jazyka (slovenčina + angličtina, nemčina, španielčina, ruština, francúzština a taliančina).
- Ďalšia podmienka uvádza, že časť predmetov sa vyučuje v slovenčine a niektoré predmety (aspoň tri) v cudzom jazyku.
- Zákon o školách, zákon č. 245/2008, § 7 špecifikuje dva spôsoby poskytovania bilingválneho vzdelávania: buď formou medzivládnych dohôd alebo v rámci akejkoľvek školy, ktorá môže

poskytnúť vzdelanie v cudzom jazyku aspoň v troch povinných predmetoch bez ohľadu na dohodu so zahraničným partnerom.

- V bilingválnych gymnáziách založených na bilaterálnej dohode je učebný plán definovaný zahraničnou partnerskou krajinou. Druhý typ bilingválnych škôl vychádza zo školského zákona v Slovenskej republike.
- Pokiaľ ide o zriaďovateľa bilingválnych škôl na Slovensku, vyskytujú sa vo všetkých troch formách - štátnych, cirkevných a tiež súkromných.
- Učitelia obsahových predmetov musia preukázať schopnosť zvládnuť aspoň úroveň C1 v cudzom jazyku absolvovaním jazykových štátnych skúšok na tejto úrovni.
- Študenti, ktorí navštevujú gymnáziá s anglickými bilingválnymi sekciami, musia absolvovať maturitu v angličtine na úrovni C1 podľa SERR.
- Po ukončení štúdia na bilingválnom gymnáziu, ktorá má medzinárodnú dohodu s cudzou krajinou, získa každý absolvent dvojjazyčné vysvedčenie- jedno slovenské a jedno v súlade s požiadavkami zahraničného partnera.
- Povinným dokumentom pre bilingválne gymnáziá je Štátny vzdelávací program pre gymnáziá v Slovenskej republike, ISCED 3A, ktorý špecifikuje povinné vyučovacie predmety integrované do jednotlivých vzdelávacích oblastí. Mnohé školy upravujú učebné plány podľa svojich individuálnych potrieb, záujmov a podmienok.

3. Aká je kvalita anglických a slovenských bilingválnych škôl na Slovensku?

- Celoštátny priemer na maturitách z anglického jazyka pre úroveň C1 bol 65,7%. Priemerná úspešnosť nami vybraných bilingválnych gymnázií pre účel tohto výskumu sa pohybuje od 53,7% do 76,8%.
- Percentil vybraných škôl sa pohybuje od 10% do 93,3%, čo je obrovský rozsah.
- Najvyššiu úspešnosť (76,8%) a teda najvyšší percentil (93,3%) dosiahli študenti, ktorí vykonali maturitu v 4. ročníku štúdia. Okrem toho je spomedzi 10 vybraných gymnázií jediné čo má dohodu so zahraničnou krajinou. Predpokladáme, že skutočnosť, že všetky predmety sú vyučované v angličtine, sa odráža na lepších výsledkoch.
- Nemôžeme urobiť jednoznačný záver, pokiaľ ide o kvalitu konkrétnych bilingválnych škôl z hľadiska zriaďovateľa, pretože sme nezaznamenali výrazné rozdiely vo výsledkoch študentov v rôznych štátnych, súkromných a cirkevných školách na úrovni C1 maturity.
- Pokiaľ ide o jednotlivé časti maturity, priemer v časti počúvanie bol 65,1%, v gramatickej časti 67,8% a najvyšší priemer bol dosiahnutý v čítaní s porozumením - 68,9%. Pokiaľ ide o písomnú časť maturity, ktorá sa hodnotila interne, celoštátny priemer na úrovni C1 bol 79,2%. Preto predpokladáme, že celkový národný priemer zo všetkých častí (65,4%) bilingválnych škôl svedčí o ich dobrej kvalite.

5. ODPORÚČANIA PRE PRAX

Na základe výsledkov nášho výskumu odporúčame niekoľko návrhov na zlepšenie implementácie anglicko-slovenského bilingválneho vzdelávania. Návrhy zahŕňajú odporúčania rozdelené do štyroch kategórií: odporúčania pre programy vysokoškolského vzdelávania učiteľov, odporúčania pre vedenie bilingválnych škôl, odporúčania pre ministerstvo školstva, ako aj odporúčania pre ďalší jazykovedný výskum.

Nasledujúce odporúčania vychádzajú z našich zistení získaných počas rozhovorov v bilingválnych školách po celom Slovensku. Najčastejšie problémy učiteľov bilingválnych gymnázií sa týkajú najmä: nedostatku akademického materiálu, vzájomnej spolupráce medzi učiteľmi jazykov a predmetov, nedostatku kvalifikovaných rodených hovoriacich, časovo náročnej prípravy na vyučovanie, nedostatku príležitostí na rozvoj jazyka, nedostatku riadneho vzdelávania a nedostatku osvedčeného systému. Domnievame sa, že mnohé z vyššie uvedených problémov sú navzájom prepojené, a preto odporúčame vykonať nasledujúce kroky, aby sa predišlo možným problémom v budúcnosti.

Odporúčania pre pregraduálnu prípravu budúcich učiteľov

Katedry vzdelávajúce budúcich učiteľov by mali:

- **zabezpečiť povinnú výučbu anglického jazyka:** Budúci učitelia s aprobáciou inou ako anglický jazyk by mali mať počas celého vysokoškolského štúdia zavedené povinné predmety anglického jazyka. Okrem toho sa nám javí vhodné, aby si v anglickom jazyku osvojili špecifickú terminológiu z predmetu, ktorý budú vyučovať. Keďže počet bilingválne orientovaných škôl rastie, budúci učitelia nevedia na akom type

školy budú pracovať, a preto je veľmi dôležité začať s ich jazykovou prípravou skôr ako neskôr.

- **povinnosť absolvovania štátnych jazykových skúšok:** Toto odporúčanie je v súlade s politikou Európskej únie, ktorej cieľom je podporiť plurilingvizmus a viacjazyčnosť. Zámer EÚ sa môže splniť tak, že od študentov vysokých škôl sa bude vyžadovať, aby do konca svojho bakalárskeho štúdia absolvovali štátnu skúšku na úrovni B2 a do konca magisterského štúdia absolvovali štátnu skúšku na úrovni C1. Spolu s predchádzajúcim návrhom sa tak zabezpečí, že budúci učitelia budú mať dostatočnú znalosť anglického jazyka v ústnej a písanej forme.

Odporúčania pre vedenie bilingválnych škôl:

- **poskytovať možnosti pre učiteľov predmetov na rozvoj cudzieho jazyka:** Veľa „predmetárov“ môže mať značné problémy pri výučbe v angličtine, najmä keď vyučujú pokročilejšie úrovne. I keď v minulosti museli úspešne absolvovať štátnu skúšku na úrovni C1, musia aktívne používať jazyk, aby si svoju úroveň udržali. Veľa učiteľov má tendenciu používať len tie frázy, pri ktorých sa cítia komfortne. Predmetári by mali navštevovať jazykové kurzy na udržanie a prípadne rozvíjanie ich kompetencií v angličtine.

- **podporovať spoluprácu medzi predmetármi a jazykármi:** toto odporúčanie úzko súvisí s predchádzajúcim. Ak učitelia počas vyučovania obsahu cítia nejakú neistotu v používaní angličtiny, mali by sa obrátiť na učiteľov jazykov. Vzájomná spolupráca môže byť prínosom pre obe strany.

- **umožniť učiteľom účasť na konferenciách a ďalšom vzdelávaní:** Rôzne konferencie a školenia zamerané na bilingválne vzdelávanie sú organizované pomerne často. Myslíme si, že aktívna participácia na nich je spôsob, ako by učitelia bilingválnych škôl mohli

zdieľať a vymieňať si svoje názory, skúsenosti a praktiky týkajúce sa bilingválneho vzdelávania a taktiež sa učiť niečo nové. Podľa nášho názoru by to nemalo byť takéto vzdelávanie len dobrovoľné, ale povinné pre každého učiteľa vyučujúceho v bilingválnom type školy.

Odporúčania pre ministerstvo školstva:

- **vytvoriť všeobecný rámec pre bilingválne orientované školy:**

Prvá kľúčová vec, ktorá stále chýba, je všeobecný rámec pre všetky bilingválne orientované školy. V postate doposiaľ Ministerstvo školstva SR vydalo len všeobecné rámce pre jednotlivé úrovne vzdelávania. Bilingválne vzdelávanie je však tak špecifické, že rozhodne vyžaduje vlastný rámec vzdelávania. Navyše si vyžaduje vlastný systém hodnotenia pre študentov, aby vytvorilo efektívnejšie štúdium cudzích jazykov.

- **zvýšiť požiadavky na učiteľov bilingválnych štúdií:** Keďže bilingválne vzdelávanie je dosť náročné, požiadavky na učiteľov vyučujúcich na tomto type školy by mali byť náročnejšie. Nielen, že by mali byť odborníci v predmete, ktorý vyučujú, ale mali by plynule hovoriť jazykom, v ktorom vyučujú. Preto by učitelia zapojení do bilingválneho vzdelávania mali pôsobiť nielen ako praktickí používatelia cudzieho jazyka, ale aj plne kvalifikovaní učitelia cudzieho jazyka. Myslíme si, že v prípade učiteľov bilingválnych škôl by mal každý učiteľ absolvovať metodiku vyučovania cudzieho jazyka - mal by ako predstaviť, vysvetliť a systematicky upevniť slovnú zásobu rôznymi spôsobmi a v rôznych kontextoch.

- **oceniť prácu učiteľov bilingválnych štúdií:** Keďže príprava a vyučovanie na bilingválnych školách je pomerne náročná, učitelia by mali byť nejakým spôsobom ocenení. Doposiaľ sa jediná zmena týka zníženia základnej pracovnej doby o dve až päť hodín podľa náročnosti

vyučovaného predmetu. Úprimne si myslíme, že to nestačí a títo učitelia by mali byť ocenení aj finančne.

- **poskytnúť učebné materiály:** Keďže absentuje učebný materiál pre predmety vyučované v angličtine a v podstate nie je k dispozícii literatúra, niekto by mal byť poverený na vytvorenie spoľahlivých materiálov pre bilingválne školy. Nemalo by to byť len na pleciach učiteľov, pretože mnohí z nich síce sú kvalifikovaní učitelia, ale nie akademickí spisovatelia, a preto by mohli mať značné problémy pri vytváraní vzdelávacieho materiálu. Tento problém by bolo možné vyriešiť na konferenciách a stretnutiach, na ktorých by učitelia z bilingválnych škôl predstavili svoje nápady z vyučovania a niekto by bol poverený za spojenie všetkých myšlienok a neskôr uverejnenie vzdelávacieho materiálu. Tento krok by sa mal uskutočniť čo najskôr, pretože ak chceme zmeniť nesúladi bilingválnom vzdelávaní na Slovensku, mali by existovať jednotné materiály pre všetky bilingválne školy na rovnakom stupni vzdelávania.

Odporúčania pre ďalší lingvodidaktický výskum:

Vzhľadom na to, že téma bilingválneho vzdelávania na Slovensku je pomerne nová, vyžaduje uskutočnenie komplexnejšieho výskumu v rôznych oblastiach:

- **hodnotenie kvality učiteľov obsahových predmetov:** Ako sme už niekoľkokrát uviedli, kvalifikovaní učitelia sú v bilingválnych školách doslova nevyhnutnosťou. V ich profesionálnej kariére je nevyhnutné zvládnuť metodiku výučby konkrétnych obsahových predmetov v angličtine a okrem toho si musia byť vedomí hlavných cieľov a zámerov bilingválnych programov na svojich školách. Okrem toho je tiež dôležité uvedomiť si vzdelávacie a jazykové potreby ich študentov. Hoci je kvalita vzdelávania nevyhnutnou súčasťou vzdelávacieho procesu, nie je také

ľahké ju definovať a dokonca hodnotiť. Hodnotenie učiteľov zo strany študentov by tiež mohlo prispieť k tomuto výskumu, hoci by mohlo byť do značnej miery neadekvátne. Alternatívne by mohlo byť v tomto prípade objektívnejšie hodnotenie kolegom, pretože by poskytlo perspektívnejšiu hodnotu pre daný výskumný problém

- **zistenie pohľadov študentov na bilingválne štúdium:** Táto myšlienka je čiastočne spojená s predchádzajúcou. Rozhodne je žiaduce uskutočniť výskum zameraný na preskúmanie motivácie študentov pre bilingválne štúdium hneď ako začnú prvý rok štúdia. Po nejakom čase (2-3 roky) by bolo zaujímavé zistiť, či boli splnené ich počiatočné očakávania a či bolo všetko, čo im bolo prisľúbené, skutočne poskytnuté. Okrem toho, by bolo vhodné zaznamenávať progres študentov v anglickom jazyku ako aj v rámci špecifickej slovnej zásoby vo forme portfólií alebo osobných registrov, pre prípadné zaznamenanie celkového ich pokroku.

Názory študentov na používanie angličtiny učiteľmi pri vyučovaní odborných predmetov, interakcia medzi študentmi a učiteľom a možné výhody študentov k vzdelávaniu by mohli slúžiť aj ako hodnotná spätná väzba na zlepšenie celkovej kvality bilingválneho vzdelávania na Slovensku.

- **určiť špecifické vlastnosti bilingválnych študentov:** Ďalší výskum by mohol byť zameraný na informácie týkajúce sa plynulosti študentov, vhodné používanie anglického jazyka, najmä pokiaľ ide o špecifickú slovnú zásobu, ktorú mali nadobudnúť počas štúdia obsahových predmetov v anglickom jazyku. Daný výskum by bolo možné zrealizovať formou testovania podobného A-levels, ktoré by následne smerovalo k porovnaniu výsledkov dosiahnutých rôznymi školami rovnakého typu.

- **zistenie pohľadov učiteľov na bilingválne štúdium:** Bezpochyby hrá rola učiteľa neoddeliteľnú súčasť vyučovacieho procesu. Preto by sa

mali zvážiť ich názory na prípadné nedostatky bilingválnych škôl. Treba ich preskúmať ich vnímanie zapojenia študentov, schopnosti študentov, ťažkosti, ktoré musia prekonať študenti i učitelia, výhody a úskalia bilingválnych škôl.

- **určiť najčastejšie opakujúce sa ťažkosti v písomnej časti maturity:** Hoci bol národný priemer z maturity v angličtine na úrovni C1 v roku 2017 vyšší ako 70%, bolo by užitočné zistiť, ktoré úlohy boli pre študentov najproblematickejšie. Označenie a zameranie sa na ne by mohlo v budúcnosti viesť k odstráneniu rovnakého typu problémov. Taktiež by mohla byť veľmi užitočná hĺbková analýza konkrétnych problémov (napríklad rozdielne používanie v materinskom jazyku študentov), aby sa zabránilo rovnakým chybám.

Takisto sa domnievame, že by mala byť vytvorená záverečná správa o výsledkoch z maturity obsahových predmetov samostatne pre študentov bilingválnych škôl, ktorí ju vykonávajú v anglickom jazyku. To by tiež pomohlo učiteľom zamerať sa na oblasti, s ktorými majú študenti problémy.

ZÁVER

Téma bilingválneho vzdelávania na Slovensku je pomerne aktuálna, keďže počet bilingválnych škôl sa s každým rokom zvyšuje. Keďže v nasledujúcich rokoch očakávame, že počet bilingválne orientovaných škôl narastie, tento druh vzdelávania si naliehavo vyžaduje komplexnejší výskum na zabezpečenie dostatočnej kvality.

Cieľom predloženej práce bolo zmapovať súčasný stav bilingválneho vzdelávania na Slovensku. V teoretickej časti práce sme vymedzili a bližšie definovali nosnú terminológiu, ktorá tvorila základ nášho výskumu. Prezentovali sme aj aktuálne poznatky z výskumov týkajúcich sa bilingválneho vzdelávania na Slovensku.

Vo výskumnej časti sme formulovali tri výskumné otázky na splnenie ktorých boli použité tri výskumné metódy. Práca sa zameriavala na objasnenie implementácie bilingválneho vzdelávania v 10 vybraných anglicko-slovenských bilingválnych gymnáziách na Slovensku za pomoci rozhovorov s vedením škôl, obsahovej analýzy a analýzy výsledkov študentov z maturity. Na zistenie výsledkov z daných metodík a ich komparáciu bol použitý proces triangulácie.

Podarilo sa nám splniť ciele nášho výskumu -zmapovanie súčasnej situácie bilingválneho vzdelávania na Slovensku. Predmet bilingválneho vzdelávania je však taký rozsiahly, že je potrebné vykonať viac výskumov v rôznych oblastiach týkajúcich sa tohto problému. Ďalší výskum by mal byť zameraný na oblasť navrhovania učebných osnov, kritérií na hodnotenie študentov, vymedzenie osobitných charakteristík bilingválnych študentov, porovnávanie výsledkov študentov z rôznych škôl, atď.

SUMMARY

Foreign language teaching is one of the topics that have not lost their relevance in recent years in the Slovak Republic. Bilingual education is undoubtedly one of the issues that have been intensely discussed within foreign language teaching. The interest in this type of teaching is increasing dramatically year by year and it is even expected to grow in the coming decades. The issue of bilingual education in Slovakia is quite new, as a result of which research focused on various aspects of this type of education may be considered inadequate.

The main objective of our research was to map the current state of English-Slovak bilingual education in Slovakia from a historical, organizational and methodological aspect. The combination of semi-structured interviewing, content analysis and tests analysis was chosen to obtain a sufficient amount of data to identify the research problem. The final triangulation allowed us to capture a holistic and serious image of the research problem, to see the various aspects of the problem from different points of view, and to search for the links between them. The purpose of document analysis was to examine and compare pedagogical and legal documents defining bilingual education in Slovakia. The aim of the interview was to map the implementation of bilingual education at the selected 10 English-Slovak bilingual grammar schools. The collected data was supplemented by analysis of the results of Maturita, which served as a tool for comparing the quality of the selected 10 schools on the basis of stated indicators.

Based on the triangulation of the data obtained through the individual research methods, recommendations for pedagogical practice were proposed.

VÝBER POUŽITEJ LITERATÚRY

A handbook for teachers (2016), Cambridge English Advanced. Available at: < <http://www.cambridgeenglish.org/images/167804-cambridge-english-advanced-handbook.pdf>>

Act of the Ministry of Education of the Slovak Republic on Language School No. 321/2008 Coll

Act on Schools, Law 245/2008. Available at: < <https://www.minedu.sk/data/att/5682.rtf>>

Act on Schools, Law 306/2008. Available at: < www.epi.sk/zz/2009-437>

BABOCKA, M. (2015): *Assessment in CLIL classes. CLIL in Foreign Language Education: e-textbook for foreign language teachers*. Nitra: Constantine the Philosopher University. 282 s. ISBN 978-80-558-0889-5 p.176-1

BAKER, C., PRYS JONES, S. (1998): *Encyclopedia of Bilingualism and Bilingual Education*. Multilingual Matters. 758 p. ISBN:1853593621

CHMELIKOVA, G. (2016): *CLIL lesson from the point of view of an ESP teacher*. In: LLCE2016: Súčasné výzvy vo vyučovaní jazykov: ako ďalej? Nitra: SlovakEdu. ISBN 978-80-89864-00-3

COHEN, L., MANION, L., & MORRISON, K. (2007): *Research methods in Education*. New York: Routledge, 2007. 632p. ISBN 978-0-415-36878-0

EDWARDS, J. (2006): *Foundations of Bilingualism. in The Handbook of Bilingualism* (eds T. K. Bhatia and W. C. Ritchie), Blackwell Publishing Ltd, Oxford, UK. doi: 10.1002/9780470756997.

- GROSJEAN, F. (2002): *Your own life with two languages*. Available at: <http://www.francoisgrosjean.ch/interview_en.html>
- HOFFMANN, C. (2014): *Introduction to Bilingualism*. Longman Linguistics Library. Routledge, 2014. ISBN : 9781317887669, 368 p.
- HURAJOVÁ, E. (2013). Professional Teacher Competences in CLIL. Doctoral thesis. Nitra:Univerzita Konštantína Filozofa .
- HURAJOVA, L.; LUPRICHOVA, J. (2015): *Being a CLIL teacher*. In: CLIL in Foreign Language Education: e-textbook for foreign language teachers. Nitra: Constantine the Philosopher University. 282 s. ISBN 978-80-558-0889-5
- KOVÁČIKOVÁ, E. (2012): *Focus group in educational research*. In S. Pokrivčáková et al., Research in Foreign Language Education (pp. 62-87). Brno: MSD
- KOVÁČIKOVÁ, E. (2013). *Modernization of Teaching English as a Foreign Language by Means of CLIL Methodology in Higher Vocational Education*. PhD thesis. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa.
- MACNAMARA (1967) : In: HAMERS, J.F., BLANC, M.H.A. (2000): 0521640490
- MENZLOVÁ, B. (2012): *Obsahovo a jazykovo integrované vyučovanie (CLIL) na I. stupni základnej školy*. In S. Pokrivčáková et al. (Eds.), Obsahovo a jazykovo integrované vyučovanie (CLIL) v ISCED 1 (pp. 13-60). Bratislava: ŠPÚ.
- MORADI, H. (2014): *An Investigation through Different Types of Bilinguals and Bilingualism*. In: International Journal of Humanities & Social Science Studies. Vol.1(II.),107-112. Available at: <

https://www.ijhsss.com/files/HamzehMoradi_6813z4a4.pdf ISSN:
2349-6959>

POKRIVČÁKOVÁ, S. (2013a): *Applied Linguistic Research of Bilingualism and Its Incentives for Foreign Language Pedagogy*. Journal of Language and Cultural Education. p. 51-62.

POKRIVČÁKOVÁ, S. (2014): *Príprava učiteľov pre bilingválne vzdelávanie*. FF.UMB.2014

POKRIVČÁKOVÁ, S. (2013b): *Bilingual Education in Slovakia: A Case Study*, 2013. Journal of Arts and Humanities, 7 (5), 10- 19.

ROSENBERG, M. (1996): *Raising Bilingual Children*. The Internet TESL Journal, Vol. II(6), Available at : <<http://iteslj.org/Articles/Rosenberg-Bilingual.html>>

SEPEŠIOVÁ, M. (2013): *Profesijné kompetencie učiteľa aplikujúceho metodiku CLIL v primárnej edukácii*. Doctoral Thesis. Prešov: Prešovská univerzita.

SKUTNABB - KANGAS, T. (1981): *Bilingualism Or Not: The Education of Minorities*. Multilingual Matters. 378p. ISBN: 090502818X

PREHLAD PUBLIKAČNEJ ČINNOSTI DOKTORANDA

1. EDI Recenzie v časopisoch a zborníkoch

SZOMBATOVÁ, V. (2016): Benefits and Pitfalls of Using Technologies in a Classroom Setting. In: International Journal on Language, Literature and Culture in Education. – ISSN 2453-7101, Vol. 3, no. 1 (2016), p. 107. Rec. na: Multimedia in TEFL. - Nitra : UKF, 2014. - 189 p. - ISBN 978-80-558-0721-8.

2. AFG Abstrakty príspevkov zo zahraničných konferencií

SZOMBATOVÁ, V. (2016): Bilingualism vs. CLIL . In: LLCE 2016 : Book of Abstracts from International Conference Language, Literature and Culture in Education 2016, 12-14 July 2016, Venice, Italy. - Nitra : SlovakEdu, 2016. - ISBN 978-80-971580-9-5, P. 107.

3. AFD Publikované príspevky na domácich vedeckých konferenciách

SZOMBATOVÁ, V. (2016): Bilingualism vs. CLIL. In: LLCE2016 : súčasné výzvy vo vyučovaní jazykov: ako ďalej? s vybranými príspevkami Stará Lesná, Slovensko, 28. - 29. apríl 2016 a CLEaR2016 Prague, 15 – 17 September 2016 ; editorky Zuzana Šimková, Daniela Sorádová. - 1. vyd. - Nitra : SlovakEdu, 2016. - ISBN 978-80-89864-00-3, CDROM, p. 59-68.

4. AFE Abstrakty pozvaných príspevkov zo zahraničných konferencií

SZOMBATOVÁ, V. (2016): The Semi-structured Interview in Foreign Language Education Research. In: CLEaR2016 : Book of Abstracts from 3rd International

Conference on Language, Literature in Education and Research in Prague,
15-17

September 2016. - Nitra : SlovakEdu, 2016. - ISBN 978-80-89864-01-0, P.
59.

5. AFD Publikované príspevky na domácich vedeckých konferenciách

SZOMBATOVÁ, V. (2016): The semi - structured Interview in Foreign
Language

Education Research. In: LLCE2016 : súčasné výzvy vo vyučovaní jazykov:
ako ďalej? S vybranými príspevkami Stará Lesná, Slovensko, 28. - 29. apríl
2016 a CLEaR2016 Prague, 15 – 17 September 2016 ; editorky Zuzana
Šimková, Daniela Sorádová. - 1. vyd. - Nitra : SlovakEdu, 2016. - ISBN
978-80-89864-00-3, CD-ROM, p. 109-120.

6. ADF Vedecké práce v ostatných domácich časopisoch

SZOMBATOVÁ, V. (2017): The current state of English-Slovak bilingual
education in Slovakia. DOI 10.18355/PG.2017.6.2.6. In: Slavonic
Pedagogical Studies Journal. - ISSN 1339-8660, Vol. 6, no. 2 (2017), p.
253-265.

7. ADE Vedecké práce v ostatných zahraničných časopisoch

SZOMBATOVÁ, V. (2017): Using Graphic Novels in Foreign Language
Teaching. In: Hradec Králové Journal of Anglophone Studies. - ISSN 2336-
3347, Roč. 4, č. 2 (2017), s. 132-145.

